

UDK 37

ISSN 2545 – 4439

ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific Papers

Vol. 28.7.

HUMANITIES

KNOWLEDGE IN PRACTICE

KIJ

Vol. 28

No. 7

pp. 2185 - 2552

Skopje, 2018

Global Impact & Quality Factor

1.322 (2016)

<http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE

INTERNATIONAL JOURNAL

SCIENTIFIC PAPERS

VOL. 28.7.

December, 2018

KNOWLEDGE – International Journal

Vol. 28.7

December, 2018

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 28.7.

ADVISORY BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Ljubomir Kekenovski PhD, Veselin Videv PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Lasta Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Baki Koleci PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

Editor in chief

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE - International Journal Scientific Papers Vol. 28.7.

ISSN 1857- 923X (for e-version)

ISSN 2545 – 4439 (for printed version)

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD, Skopje (Macedonia)

Vice presidents:

Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)

Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)

Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)

Prof. Mersad Mujevic PhD, Public Procurement Administration of Montenegro (Montenegro)

Members:

- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Fadil Millaku, PhD, Rector, University “Hadzi Zeka”, Peja (Kosovo)
- Prof. Fatis Ukaj, University “Hasan Prishtina”, Prishtina (Kosovo)

-
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
 - Prof. Halit Shabani, PhD, University “Hadzi Zeka”, Peja (Kosovo)
 - Prof. Halima Sofradzija, PhD, University of Sarajevo, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
 - Prof. Haris Halilovic, Faculty of criminology and security, University of Sarajevo, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
 - Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
 - Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
 - Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
 - Prof. Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
 - Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
 - Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
 - Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
 - Prof. Ivo Zupanovic, PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
 - Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
 - Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
 - Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
 - Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
 - Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
 - Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
 - Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
 - Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
 - Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
 - Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Larisa Velic, PhD, Faculty of Law, University of Zenica, Zenica (Bosnia and Herzegovina)
 - Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
 - Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
 - Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economics, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
 - Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)

-
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
 - Prof. Marija Topuzovska-Latkovic, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
 - Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
 - Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
 - Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
 - Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
 - Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
 - Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
 - Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
 - Prof. Nadka Kostadinova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
 - Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Nevenka Tatkovici PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
 - Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
 - Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
 - Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
 - Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
 - Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
 - Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
 - Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
 - Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)

-
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
 - Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Faculty of Economics, University of Tourism and Management, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
 - Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
 - Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
 - Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
 - Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
 - Prof. Shyqeri Kabashi, College “Biznesi”, Prishtina (Kosovo)
 - Prof. Trayan Popkochev PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
 - Prof. Todorka Atanasova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
 - Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
 - Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
 - Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
 - Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
 - Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
 - Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
 - Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
 - Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

EDITORIAL REVIEW BOARD

Each paper is reviewed by the editor and, if it is judged suitable for this publication, it is then sent to two referees for double blind peer review. After the positive outcome of the double blind peer review process, the paper is published in this journal.

The editorial review board is consisted of 45 members, full professors in the fields 1) Natural and mathematical sciences, 2) Technical and technological sciences, 3) Medical sciences and Health, 4) Biotechnical sciences, 5) Social sciences, and 6) Humanities from all the Balkan countries and the region.

Contents

A DIACHRONIC PERSPECTIVE ON SUFFIX DERIVATION OF NOUNS IN THE MODERN BULGARIAN LANGUAGE.....	2203
Teodora G. Ilieva	2203
HISTORY OF ENGLISH LANGUAGE: THE USE OF THE LANGUAGE AS MEANS OF COMMUNICATION.....	2209
Vesna Milevska.....	2209
LANGUAGE THE ONLY MEANS OF CREATING LITERATURE.....	2213
Zarije Nuredini.....	2213
A COMPARATIVE STUDY OF IDIOMS WITH THE WORD “HAND” IN ENGLISH, SPANISH AND ALBANIAN.....	2217
Lindita Skenderi.....	2217
Suzana Ejupi	2217
OVER THE NAMIK KEMAL’S LIFE, ART AND WORKS	2223
Zeki Gurel	2223
Mahmut Chelik	2223
THE ACQUISITION OF THE ENGLISH PRESENT PERFECT BY ALBANIAN EFL LEARNERS AND ITS TRANSLATION EQUIVALENTS IN ALBANIAN	2229
Blerta Demiri	2229
THE LINGUISTIC AND LITERARY COMPETENCIES OF MINORITY PUPILS IN ALBANIA, ESPECIALLY IN THE REGION OF THE KORCA.....	2237
Ilir Shyta	2237
Jonela Spaho	2237
GRAMMATICAL CATEGORIES OF VERBS IN ENGLISH AND ALBANIAN	2245
Suzana Ejupi	2245
Lindita Skenderi.....	2245
A STUDY OF SUMMARIZATION TECHNIQUES IN ALBANIAN LANGUAGE	2251
Roland Vasili	2251
Endri Xhina.....	2251
Ilia Ninka	2251
Thomas Souliotis	2251
SOME ISSUES REGARDING THE TRANSLATION OF ADJECTIVES IN LITERARY TEXTS FROM ENGLISH TO ALBANIAN	2259
Remzije Nuhiu	2259
THE USE OF SKILLS IN ENGLISH LANGUAGE AND DEVELOPING A BASIS FOR READING AND LEARNING	2263
Lirije Ameti.....	2263
THE DEVELOPMENT OF THE CONTEMPORARY TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA.....	2269
Imer Yusufi	2269
Mahmut Celik	2269
Fatime Liman	2269
ABSTRACT NOUNS OF QUALITY IN THE DICTIONARY OF NAYDEN GEROV	2273
Albena Baeva	2273

A TECHNOLOGICAL APPROACH TO OVERCOME SPECIFIC PHONOLOGICAL ERRORS MADE BY FOREIGN STUDENTS LEARNING BULGARIAN	2279
Lidiya Kavrakova.....	2279
Mariya Genova.....	2279
SHELL WORDS IN ANATOMY: A CONTRASTIVE STUDY OF BULGARIAN AND ENGLISH ANATOMICAL SYSTEMS.....	2283
Ivaylo Dagnev	2283
Mariya Saykova	2283
Maya Yaneva	2283
“THE ROSE SULTANA OF THE NIGHTINGALE”: ORIENTAL IMAGES, CHARACTERS AND SETTING IN BYRON’S <i>THE GIOAUR</i>	2289
Natalija Pop Zarieva	2289
THE DOYEN OF TURKISH LITERATURE IN REPUBLIC OF MACEDONIA- ILHAMI EMIN ...	2295
Ivana Koteva	2295
Mahmut Celik	2295
COLLECTED WORKS BY THE TURKISH POETESS IN REPUBLIC OF MACEDONIA.....	2301
Fatime Liman	2301
Mahmut Celik	2301
Imer Yusufi	2301
POETIC CREATION OF ILHAMI EMIN PUBLISHED IN MACEDONIAN LANGUAGE	2309
Ivana Koteva	2309
Mahmut Celik	2309
Vesna Ivanova.....	2309
FIRST AND SECOND LANGUAGE LEARNING THROUGH TEXTBOOKS IN ALBANIAN SCHOOLS (COMPARATIVE OVERVIEW OF ALBANIAN AND ENGLISH LANGUAGE TEXTBOOKS)	2319
Rina Muka.....	2319
Irida Hoti.....	2319
PEER ASSESSMENT AT TERTIARY LEVEL.....	2325
Lulzime Kamberi	2325
Majlinda Nuhui	2325
THE ROAD OF THE DEVELOPMENT OF THE TURKISH LITERATURE IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	2331
Ivana Koteva	2331
Mahmut Celik	2331
HUMANISTIC ASPECTS IN THE LANGUAGE PLANING POLICIES	2335
Agim Poshka.....	2335
THE ENDURANCE OF THE GOTHIC: THE ROMANTICS’ CONTRIBUTION TO THE VAMPIRE MYTH.....	2339
Natalija Pop Zarieva	2339
THE MOTIF OF RECOGNITION IN ENGLISH AND THE ALBANIAN BALLADS	2344
Fatmire Isaki	2344
Hyreme Gurra	2345
CLIMATE AS CLIMAX IN ‘KING LEAR’	2349
Fatbardha Doko.....	2349

"HEAVEN ROOT IN THE SOIL OF LIGHT" – WORDS ABOUT POETRY BOOK "HUMUS" BY PETER KRAEVSKI	2355
Rozalia Aleksandrova	2355
ALTRUISTIC AND EGOISTIC AGON IN THE EMOTIONAL CRISIS OF SUŠIĆ'S DRAMATIC PERSONS	2361
Almedina Čengić	2361
THE MOVEMENT OF THE TURKISH LITERATURE	2367
Ajsel Iljazi	2367
Mahmut Celik	2367
SEMANTIC FIELD OF STELLA IN THE DICTIONARY OF NAIDEN GEROV	2371
Albena Baeva	2371
FINDING WAYS TO INCREASE TRANSLATORS' COMPETENCE	2373
Tanja Pavlović	2373
Jasmina Hanić	2373
Sanel Hadžiahmetović Jurida	2373
TESS, VICTIM OF HYPOCRICY TESS OF THE d'URBERVILLES, THOMAS HARDY	2379
Suzana Ibraimi Memeti	2379
METAFORA, FIGURË STILSITIKE , PËRKUFIZIME, MENDIME	2383
Artesa Osmanaj	2383
PERCEPTION OF MUSIC BY HELP OF OTHER ARTS	2391
Krasimira Georgieva Fileva – Ruseva	2391
4TH SKIN: THE PERFORMING BODY AS INTERFACE FOR INTERMEDIA ONENESS IN STAGE- BASED INTERACTION	2399
Mihaela Kavdanska	2399
CONSTRUCTIVISM AS A PLATFORM FOR BILATERAL RELATIONS: RECOGNIZING THE JOINT CAPACITY AND EVALUATION OF DEVELOPMENTAL POTENTIALS	2405
Vladeta Radovic	2405
Ivan Cvetanovic	2405
RESTORATION OF THE CULTURAL MEMORY	2413
Vanya Dobрева	2413
Ivanka Iankova	2413
THE SIGNIFICANCE OF THE NATIONAL ARCHIVE FUND FOR CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE	2417
Peter Peikov	2417
Borana Hadžieva	2417
THE ASSASSINATION AND EXECUTION OF THE TWO WORLD LEADERS	2427
Hyreme Gurra	2427
Fatmire Isaku	2427
ALBANIAN YOUTH IN MACEDONIA, THE FUTURE, EMIGRATION AND PREFERENCES ...	2433
Abdilnaser Sinani	2433
THE ROLE AND POSITION OF A WOMAN IN THE REPUBLICAN AND OTTOMAN PERIOD	2437
Nabi Yavuz Shenturan	2437
GENDER EQUALITY AND EMPOWERMENT OF ALBANIAN WOMEN IN REP. OF MACEDONIA	2443
Ibish Kadriu	2443
RELATIONS BETWEEN ALBANIAN AND BULGARIAN DURING 1912-1914	2447

Majlinda Peza-Perriu	2447
THE BULGARIAN ORTHODOX COMMUNITY IN ISTANBUL: HISTORY AND PERSPECTIVES	2453
Boryana Buzhashka	2453
Ivanka Yankova	2453
THE LEGAL – POLITICAL POSITION OF THE ISLAMIC RELIGIOUS COMMUNITY IN THE KINGDOM OF SCS / JUGOSLAVIA (1918-1935)	2458
Rejhan Mandak	2458
THE CHANGING LABOR MARKET AND ROMA.....	2467
Kamelia Petkova	2467
HORECA SECTOR: FOOD LOSS AND WASTE MANAGEMENT IN BULGARIA	2475
Hafize Fidan.....	2475
Stanko Stankov	2475
Ana Yaneva.....	2475
Georgi Toskov	2475
COMPETENCIES FOR HUMAN RESOURCE MANAGEMENT OF PRINCIPALS IN SECONDARY SCHOOLS	2481
Pakize Bilalli.....	2481
CONGRESS OF ELBASAN AND THE IMPORTANCE OF NORMAL (PEDAGOGICAL) SCHOOL	2489
Dorina Daiu.....	2489
ECONOMIC MANAGEMENT WINTER THERMAL DESCRIPTION OF RESIDENTIAL ROOMS	2495
Shaqir Elezaj	2495
A NARRATIVE OF A YOUNG FEMALE IN AN OLD MAN’S INDUSTRY: SEXISM AND AGEISM IN A MACEDONIAN FAMILY-OWNED BUSINESS	2501
Arta Xhelili	2501
DIGITAL SMILE DESIGN (DSD)- TECHNOLOGY OF THE FUTURE	2507
Gergana Kasnakova	2507
Desislava Giteva	2507
Kristina Kilova.....	2507
FORGOTTEN UNITY OF BODY AND SOUL AND THE NEED FOR A NEW PHILOSOPHY OF SPORT	2513
Slobodan Marković.....	2513
Zoran Momčilović	2513
Vladimir Momčilović.....	2513
PHYSICAL ACTIVITY AND MOTOR CULTURE OF STUDENTS OF “REHABILITATION THERAPIST” SPECIALTY	2521
Anushka Uzunova.....	2521
Mariyana Petrova.....	2521
Katya Mollova	2521
METHODS AND APPROACHES FOR THE REDUCTION OF THE PRECOMPETITION FEVER IN EQUESTRIAN SPORTS.....	2527
Yuri Dinev Valev	2527
METHODOLOGY OF PLAYING ACTIVITY IN REHABILITATION PRACTICE	2533
Petya Kasnakova.....	2533

ADAPTED PHYSICAL ACTIVITY. SWIMMING-SPORT ACTIVITY FOR DISABLED PEOPLE	2539
Maria Vakrilova Becheva	2539
Gergana Pavlova	2539
Penka Kruchkova	2539
Raina Petrova	2539
STUDY OF PARENTS 'ATTITUDES ON FITNESS CHILDREN'S VISITS	2547
Ivan Nedelchev	2547

THE ROAD OF THE DEVELOPMENT OF THE TURKISH LITERATURE IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Ivana Koteva

University “GoceDelcev” – Shtip, Republic of Macedonia, ivanakoteva@yahoo.com

Mahmut Celik

University “GoceDelcev” – Shtip, Republic of Macedonia, mahmut.celik@ugd.edu.mk

Abstract: The research we made for the early beginnings and the developmental path of Turkish literature in the Republic of Macedonia as well as its representatives resulted in this scientific paper. Wealthy literary sources have enabled us to follow its development step by step, that is, to witness through what lows and ups the same has passed, moving towards the top. The information about the founders of Turkish literature in Macedonia is not less scarce, for people who unselfishly and courageously fought for the success of their literature, and we note that every next, literature thirsty generation, courageously steps and strengthens its foundations. These same people are proud founders, representatives and promoters of Turkish literature in our region.

Keywords: Turkish Literature, R. Macedonia, development road, founders.

РАЗВОЈНИОТ ПАТ НА ТУРСКАТА КНИЖЕВНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Ивана Котева,

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија, ivanakoteva@yahoo.com

Махмут Челик

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија, mahmut.celik@ugd.edu.mk

Резиме: Истражувањето кое што го направивме за првите почетоци и развојниот пат на турската книжевност во Р. Македонија како и нејзините претставници резултираше со овој научен труд. Богатите литературни извори ни овозможува чекор по чекор да го следиме нејзиниот развој, односно да посведочиме низ какви падови и подеми поминала истата движејќи се кон врвот. Не се помалку оскудни и информациите за основоположниците на турската книжевност во Македонија, т.е. за луѓето кои несебично и храбро се бореле за успехот на својата книжевност, при што забележуваме дека секоја следна, пожедна за книжевност генерација, храбро чекори и ги зацврстува нејзините темели. Истите тие луѓе се горди основоположници, претставници и промоватори на турската книжевност на нашите простори.

Клучни зборови: турска книжевност, Р. Македонија, развојен пат, основоположници.

1. ВОВЕД

Република Македонија освен со своите природни убавини, располага и со богата култура, традиција и литература. Изградените дамии, медресиња, амами, мостови и чешми, останати како реликвија од 5 вековното османлиско владеење на овие простори, како и нивните поети со своите творештва си обезбедиле големо место во богатиот уметнички свет.

Иако знаеме дека првите Турци на нашите простори поминале многу порано од доаѓањето на османлиите, сепак, првите книжевни дела на овој народ датираат токму од овој османлиски период. Диванската поезија била најразвиениот вид на турската книжевност. Џунејс Нурески, кој ги истражува диванските поети во Македонија од османлискиот период, за ова вели: „Во македонските градови како што се Скопје, Битола, Тетово, Штип, Дебар, Кратово, Гевгелија, се родиле вкупно 55 дивански поети.“ (Каја, 1994: 14)

Покрај диванската, на македонските прстори се развивала и тејската (мистичната) поезија, за која што и денес сведочат тејката во западна Македонија. Според направените истражувања, поету најзначајните претставници на мистичната книжевност во Македонија се имињата на: Фејзуллах, Мехмет Ефенди, Сулејман Ефенди, Абдурахи, Федааи, Али Хоџа Мудерис, Казим Баба, Хаки и Фетхи Хафиз.

Во периодот што следи, по распадот на Османлиската Империја и нејзинот повлекување од овие простори, турската книжевност, јазикот и образованието колку и да претрпеле падови и негативности, сепак,

оваа книжевност може да се пофали со придобивките на квалитетни поети, писатели и интелектуалци кои што се родиле и израснале на ова парче земја. Јахја Кемал Бејатли е само еден пример за овие истакнати имиња.

Од повлекувањето на Османлиите па се до формирањето на Југославија, турската книжевност во Македонија била во состојба на „мирување“.

Крајот на 1944 год. претставува значаен период за развојот на турската книжевност во Македонија. Со почетоките на турското образование и издавањето на турските периодични изданија, печатени со латинично писмо, оваа книжевност влегува во посебно развоен период, сепак оваа книжевност имала забран развој и успеала да си обезбеди значајно место помеѓу литературите на југословенските народи.

2. ТУРСКАТА КНИЖЕВНОСТ ВО Р. МАКЕДОНИЈА И НЕЈЗИНИТЕ ПРЕТСТАВНИЦИ

Турската книжевност во Р. Македонија, подемот во својот развој го бележи по Втората светска војна, односно по формирањето на Југославија. Отварањето на турските училишта, издавањето на весници, емитувањето на турска радио програма, како и многу други слични активности ја отворија потребата од поголем стручен кадар, а овде се запишуваат имињата на Хусеин Сулејман, Шукру Рамо, Неџати Зекерија, Суреја Јусуф и Мустафа Карахасан.

Во 1945 год. во Скопје, почнува да се печати весникот „Бирлик“, а веднаш по него, во печат излегуваат и детските списанија „Севинч“ и „Томурџук“. Но, без сомнение најголемата заслуга за развојот на оваа книжевност му припаѓа на општественото и литературно списание „Сеслер“.

1950 год. претставува еден нов период, во кој Турците од Македонија воспоставуваат врска со Р. Турција, односно со честите патувања одблиску почнале да се следат промените и развојот на тамошната турска книжевност. Од случајниот избор на книги кои биле достапни до овој период, од турската книжевност застапен бил само Назим Хикмет. Сите негови дела издадени во Бугарија и Русија, влегле и на нашите простори.

Најзастапениот и најценет литературен род на турската книжевност во Македонија била поезијата. Но, тоа не е никаква случајност, бидејќи на истата ѝ е отстапено најголемо место во целата турска книжевност воопшто. Фахри Каја, за оваа состојба вели:

Турците се од оние народи кои посебно внимание ѝ посветуваат на поезијата. Поради тоа, таа е еден од најразвиените родови во турската литература. Има векови кога во оваа литература неможе да се сретне ништо друго освен поезија. Таа е присутна насекаде. Во прво време создавањето и задоволството таа да се слуша или чита биле право на секого. Подоцна станува привилегија на одредени кругови. Сите веруваат во моќта и убавината на поезијата. Поетите се прифаќаат од дворот и богато се наградуваат и стимулираат. Дури и самите султани почнуваат да пишуваат поезија. Ако султанот бил со поетска дарба и способност тогаш тој пред очите на своите поданици бил подобар, посилен, поумен. Поезијата во турската литература е доминантна и во нашиот век, односно во годините кога се чинеше дека другите литературни видови, односно прозните, ќе се најдат во порамноправна положба со неа. Кусо речено поезијата во турската литература зазема значајно место. (Каја,1985:5).

Затоа, може да се каже дека и Турците кои живеат во Македонија ја продолжиле илјада годишната традиција, односно книжевноста ја отпочнале со поезија.

Првите творци и основачи на турската книжевност на нашите простори, биле сведоци, односно учесници во НОБ. Затоа нивното школување бележи недостаток, кој морале подоцна да го надополнат. Нивната најчесто обработувана тема е војната а напоредно со неа и љубовта кон татковината.

Шукру Рамо, Неџати Зекерија, Мустафа Карахасан, Илхами Емин и др. се претставниците кои ги поставија темелите на турската книжевност во Р.Македонија. Тие на општествените теми ја придадоа и љубовта, која подоцна станува најчесто обработувана тема. Нивните први творештва биле издадени во заедничките книги: „Делата на младите турски писатели во Македонија“ (1950), „Гласови“ (1952) и „Чекори кон светлината“ (1952). (Хајбер,2001:28)

Во текот на НОБ, која ја водеа сите југословенски народи и народности за премавнување на фашистичката окупација од нашата земја, и меѓу партизаните од турската припадност во Македонија, иако во мал број, се создадоа услови за појава и развој на нов вид борбена народна поезија. Народната песна во овој краток временски период претставува верна придружница на борбените настани. (Аго,1989:52)

Во периодот помеѓу 1965-1975 год. турската поезија во Македонија, се оддалечува од политичките цели и се насочува кон темите како што се љубовта кон човекот и природата. Ова се годините на развој на

турската поезија во Македонија. Овој пат го отвори Енвер Тузцу, а по него следеа и Фахри Каја, Нецати Зекерија, Махмут Киратли, Илхами Емин.

Во литературата на турската народност првите литературни творби остварија уверливи творечки резултати кои внесоа крајно едноставен, непосреден и уверлив поетски звук, практикувајќи еден своевиден жанр на поезијата, очистена од прејаки зборови и вербални инструкции, свртена кон обичното, светло-темно и човечкиот живот. (Ѓурчинов,1980)

Преживеаната миграција во 1953 година, колку и да влијаела негативно врз турската книжевност во Македонија, новата генерација на писатели ја обновила надежта за развојот на оваа книжевност. Авни Енгулу, Фахри Али, Суат Енгулу, Ирфан Белур, Есат Бајрам и Сабит Јусуф се дел од претставниците на оваа генерација. А по нив, Мелакат Енгулу, Октај Ахмед, Рифат Емин, Тулај Ибрахим, Лејла Сулејман, Мерал Каин, Арзу Абдулах ја претставуваат поновата генерација на поети и писатели од турската книжевност во Македонија.

Новите збирки песни и раскази од авторите на втората генерација сведочат за решителен пресврт во поетското сфаќање. Тие, пред се и даваат важност на естетската и уметничката вредност на творбата, што овозможува подобро следење на достигнувањата на југословенската и светската литература. Овие поети настојуваат да ја менуваат структурата на песната, со тоа што се ослободуваат од стихот; песната ја збогатуваат со стилските фигури, а тематската гранка се проширува и постепено се усвојуваат сите области од современиот живот и духовните струења. Поетот се свртува кон себе си, кон средината каде што живее. Меѓутоа, кога му станува здодевно, тој бега од таа средина, сака да биде сам; затоа бара разонода во природата и се свртува кон неа и така природата му станува опсесија. (Аго,1989:135)

Постои интересно прашање за местото и припадноста на литературата на турската народност во нашата земја по кое се водеше жива дискусија и меѓу самите писатели од оваа литература. Се истакнуваа различни ставови во врска со третманот на оваа литература. Поетот и книжевниот критичар Илхами Емин настојува да ја реши оваа дилема со следниот став:

"Литературата на турската народност во СР Македонија во овој изминат период ги постави темелите на една млада литература, која има постигнато големи успеси во една братска заедница на југословенските народи и народности и за оваа слобода има дадено свој придонес. Местото на оваа литература ѝ е во таа средина каде што се негува. Постои мислење на некои писатели дека литературата на турската народност во нашата земја треба да ѝ припаѓа на литературата на турскиот народ, тргнувајќи од тезата дека јазикот е основно средство во изразувањето и го одредува местото на припаѓањето. Оваа теза е неприфатлива, затоа што местото на припаѓањето на литературата не треба да се одредува само со јазикот, туку, пред сè, со тоа што таа ѝ припаѓа на средината каде што се негува". (Емин,1975:9)

Во 1990-тите години, поттикнати од развојот на современата светска книжевност, се појавува една нова, жедна за книжевност, творечка генерација. Оваа така наречена „Трета генерација“ веднаш ги поставила и темелите на новото списание, а како основачи се запишуваат имињата на : Нијат Селман, Рифат Емин, Лејла Хусејин и Октај Ахмед. Меѓутоа, поради технички и материјални недостатоци ова списание згасна.

Во 2002 година група на студенти од катедрата за турски јазик и книжевност при Универзитетот „Кирил и Методиј“ го основаат списанието „Копру“, кое и денес ги објавува нивните песни поезија. Исто така и списанието „К'зл елма“ од Ресен, ги полни своите страници со делата на турската книжевност во Македонија. Ова секако го претставува првиот чекор на четвртата генерација турски книжевни уметници на овие простори.

Како заклучок можеме да кажеме дека: Хусеин Сулејман, Енвер Тузцу, Шукру Рамо, Мустафа Карахасан, Суреја Јусуф, Нецати Зекерија, Махмут Киратли, Фахри Каја, Илхами Емин, Реџеп М. Бугарич, Есат Бајрам, Нусрет Д. Улку, Авни Енгуллу, Суат Енгуллу, Октај Ахмед, Рифат Емин и др. се поетите и писатели кои го сочинуваат кадарот на турската книжевност во Р. Македонија.

ЗАКЛУЧОК

Присуството на турскиот народ во Македонија датира од антички времиња. Овој народ со номадска култура, честопати патува кон Европа, затоа нашето парче земја во повеќе наврати станувало дом, т.е. било населувано од многу турски племиња.

Меѓутоа, првите книжевни дела на овој народ датираат од османлискиот период. Најразвиени видови во овој период биле диванската и теќиската книжевност за која и ден денешен сведочат теќињата во западна Македонија.

По распадот на Османлиското Царство, голем дел од Турците ги напуштиле овие простори, најголем дел од нив емигрирале во Турција. Овие миграции се интензивирале по Балканските Војни. Почнувајќи од 1913 година, културниот, образовниот, научниот и уметничкиот живот на Турците кои што останале да живеат овде, се нашол во така наречен „период на пауза“, училиштата биле затворени, а организациите забранети. Меѓутоа, по формирањето на Титовата Југославија, Турците почнале да уживаат во повеќе права, на полето на културниот, литературниот, образовниот живот. Од тогаш па до ден денес, турската култура и литература во Македонија доживува целосна експанзија. Имено, отварањето на турските училишта, емитувањето на турска радио програма, излегувањето во печат на весникот „Бирлик“ и списанијата „Сеслер“, „Севинч“ и „Томурџук“ на големо го наговестуваат пиедесталското место на оваа книжевност на просторот на Р. Македонија. Како примарарни основоположници на истата се запишуваат имињата на Шукру Рамо, Неџати Зекерија, Мустафа Карахасан, Фахри Каја, Илхами Емин и др. Потоа нивниот пат го наследуваат и Авни Енѓуллу, Фахри Али, Суат Енѓуллу, Есад Бајрам, Сабит Јусуф. Во деведесетите години, на книжевната сцена настапува таканаречената „Трета генерација“ на поети и писатели која ја сочинуваат имињата на Нијат Селман, Рифат Емин, Лејла Хусеин и Октај Ахмед кои што исто така ќе остават свој печат и значајни траги врз развојот на турската книжевност во Р. Македонија.

БИБЛИОГРАФИЈА

- [1] Аго, А. (1989). *Литературата на турската народност во Социјалистичка Република Македонија од 1944-1984 година*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје: необјавена докторска теза.
- [2] Ѓурчинов, М. (1980). Предавања - *Книжевното творештво на народностите од СР Македонија*. 13. Семинар за македонски јазик, литература и култура во 1980.
- [3] *Исламска култура во Македонија*, Глава 7. (1969). Скопје: НИП „Нова Македонија“.
- [4] Каја, Ф. (1985). *Современа турска поезија*. Скопје: „Култура“.
- [5] Котева, И. (2018). *Поетското творештво на Илхами Емин објавено на македонски јазик*, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип: необјавен магистерски труд.
- [6] Челик, М. (2009). *Критичка анализа врз детските раскази од турската литература на првата воена генерација во Македонија*, необјавена докторска теза.
- [7] Çelik, M. (2003). *Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının Birinci Kuşak Yazarları*. Gostivar: Hikmet, journal of Scientific Research.
- [8] Gürel, Z. (Kasım 2003). *Makedonya Türk Edebiyatı Tarihinin Meseleleri*. Hikmet İlmi Araştırmalar dergisi, Yıl:1, Sayı:2.
- [9] Gürel, Z. (Kış 2003). *Makedonya'da Türkçenin Gülleri*. Dere Dergisi, Yıl:1, Sayı:1.